

Є. Ю. Іоніцой,
аспірант, Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5205-1286>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.2.181

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

E. Ionitsoy,
Postgraduate Student, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics"

THEORETICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

Актуальність питання забезпечення їх конкурентоспроможності підвищується в результаті інтеграції України в міжнародний економічний простір. Вирішення даного питання є можливим не тільки на підставі вивчення світового досвіду, але і з усвідомленням українськими підприємствами менеджменту та маркетингу як філософій бізнесу. Усе це визначає необхідність дослідження процесу управління конкурентоспроможністю підприємств.

Мета статті полягає в узагальненні та систематизації теоретичних засад конкурентоспроможності підприємств. У процесі реалізації поставленої мети визначено та вирішено такі питання: узагальнено теоретичні положення щодо сутності конкурентоспроможності підприємства; визначено фактори та складники формування конкурентоспроможності.

Для досягнення поставленої мети було використано такі загальнонаукові методи дослідження, як абстрактно-логічний (у процесі пізнання сутності, визначення особливостей конкуренції та формування конкурентоспроможності підприємств) та аналіз і синтез (для обґрунтування типів, складових конкурентоспроможності підприємств, їх детермінант та функціональних взаємозв'язків).

У статті в результаті аналізу та систематизації наукових досліджень було уточнено визначення "конкурентоспроможність підприємства" — це порівняльна характеристика, котра відбиває різницю між рівнем ефективності використання всіх ресурсів з аналогічними показниками конкурентів. Вона постає як сукупність взаємозалежних елементів, що спрямовані на забезпечення сильних конкурентних позицій, підтримання розвитку діючих і формування нових конкурентних переваг.

Встановлено, що між поняттями конкурентоспроможності на різних рівнях (товару, підприємства, галузі, країни) існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Конкурентоспроможність країни та галузі залежить від здатності конкретних товаровиробників випускати конкурентоспроможну продукцію. Водночас випуск конкурентоспроможної продукції повинен здійснюватися в умовах, створених для товаровиробників у галузі та в країні в цілому. Таким чином, конкурентоспроможність об'єктів кожного рівня є фактором конкурентоспроможності об'єктів усіх вищих рівнів. При цьому, об'єкти вищого рівня створюють умови для забезпечення конкурентоспроможності об'єктів нижнього рівня.

Обґрунтовано, що конкурентоспроможність продукції, потенціал суб'єкта господарювання та його ринкова активність взаємопов'язані і взаємодіючі об'єкти управління, що за принципом емерджентності сприяє можливості його діяльності на ринку. Управління кожною складовою належить до певного рівня управління конкурентоспроможністю. На оперативному рівні здійснюється управління конкурентоспроможністю продукції, тактичному — факторами розвитку потенціалу, стратегічному (довгостроковому) — дієвими та перспективними видами діяльності.

The urgency of ensuring their competitiveness is increasing as a result of Ukraine's integration into the international economic space. The solution to this issue is possible not only on the basis of studying the world experience, but also with the realization by Ukrainian enterprises of management and marketing as business philosophies. All this determines the need to study the process of managing the competitiveness of enterprises.

The purpose of the article is to generalize and systematize the theoretical foundations of enterprise competitiveness. In the process of realizing this goal, the following issues are identified and resolved: theoretical provisions on the essence of enterprise competitiveness are generalized; factors and components of competitiveness formation are identified.

To achieve this goal, the author used such general scientific research methods as abstract and logical (in the process of cognition of the essence, determination of the features of competition and formation of competitiveness of enterprises) and analysis and synthesis (to substantiate the types, components of competitiveness of enterprises, their determinants and functional interrelations).

In the article, as a result of the analysis and systematization of scientific research, the definition of "enterprise competitiveness" was clarified — this is a comparative characteristic that reflects the difference between the level of efficiency of use of all resources with similar indicators of competitors. It appears as a set of interdependent elements aimed at ensuring strong competitive positions, maintaining the development of existing ones and forming new competitive advantages.

It has been established that there is a close relationship and interdependence between the concepts of competitiveness at different levels (product, enterprise, industry, country). The competitiveness of a country and an industry depends on the ability of specific commodity producers to produce competitive products. At the same time, the production of competitive products must be carried out in conditions created for commodity producers in the industry and in the country as a whole. Thus, the competitiveness of objects of each level is a factor in the competitiveness of objects of all higher levels. At the same time, higher-level objects create conditions for ensuring the competitiveness of lower-level objects.

It is substantiated that the competitiveness of products, the potential of a business entity and its market activity are interconnected and interacting management objects, which, according to the principle of emergence, contributes to the possibility of its activity in the market. Management of each component belongs to a certain level of competitiveness management. At the operational level, management of product competitiveness is carried out, at the tactical level — by factors of potential development, at the strategic (long-term) level — by effective and promising types of activity.

Ключові слова: конкурентоспроможність, підприємство, теорії конкурентоспроможності, конкурентні переваги, розвиток.

Key words: competitiveness, enterprise, theories of competitiveness, competitive advantages, development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток сучасної економіки та ефективність діяльності суб'єктів господарювання на внутрішньому та світовому ринках неодмінно пов'язаний з підтримкою високого рівня конкурентоспроможності, яка сприяє одержанню запланованого прибутку та виявленню можливих напрямків розвитку підприємств. Актуальність

питання забезпечення їх конкурентоспроможності підвищується в результаті інтеграції України в міжнародний економічний простір. Вирішення даного питання є можливим не тільки на підставі вивчення світового досвіду, але і з усвідомленням українськими підприємствами менеджменту та маркетингу як філософій бізнесу. Усе це визначає необхідність дослідження процесу управління конкурентоспроможністю підприємств [10].

Питання, пов'язані з забезпеченням конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, актуальні і че-

рез загострення конкуренції на ринках сировини та готової продукції та посилення дії чинників конкурентоспроможності. Удосконалення конкурентних переваг товаровиробників наразі є стратегічним завданням, яке зставляє їх працювати більш продуктивно та інноваційно. Підвищення конкурентоспроможності передбачає постійне удосконалення та розвиток, тому посилення конкурентних переваг повинні бути систематичними.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ідея сучасної теорії конкурентоспроможності полягає в розкритті суті конкурентної боротьби з точки зору переваг та лідерства. Величезна кількість визначень конкурентоспроможності в науковій літературі свідчить про те, що питання теорії управління конкурентоспроможністю тривалий час досліджуються науковцями. Одні описують її як теоретичну багатовимірну концепцію, інші — вказують на її практичну значимість, зважаючи на те, що вона є обов'язковою умовою довгострокового та стійкого розвитку господарюючих суб'єктів [11].

Теорії конкуренції та конкурентоспроможності підприємства представлені та вивчені в роботах вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: Касич А. О. [10, 11], Глущенко Д. О. [10], Черняхівська М. В. [11], Чернявська Є. І. [18], Юзьвак Л. [19], Портер М. [4, 14, 15, 16], Кругман П. [3], Робінсон Д. [5], Шумейкер П. [6], Ансофф І. [1], Сауз С. [9] та інші. У своїх працях вони представляють чимало методів та показників для оцінки конкурентоспроможності підприємства. Серед них можна виділити методи побудови матриць та графіків, а також описові, економіко-математичні та комплексні методи оцінки. Однак слід зазначити, що на даний момент не вироблено єдиного підходу до оцінки конкурентоспроможності підприємства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідити теоретичні аспекти формування конкурентоспроможності підприємств, основні теорії конкуренції та конкурентоспроможності на основі виявлення та узагальнення конкурентних переваг.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наслідком безлічі теорій конкуренції і конкурентоспроможності є безмежна кількість підходів до дослідження зазначених економічних явищ. Для усвідомлення суті, видів та функцій конкуренції в середовищі функціонування суб'єктів господарювання розглянемо суть основних теорій.

Рис. 1. Теорії конкурентоспроможності підприємства за чотирма підходами

Джерело: узагальнено автором.

В економічній літературі теорії конкурентоспроможності підприємства умовно поділяються на чотири групи, які зображено на рис. 1.

Теорію економічного розвитку підприємства розглядав Й. Шумпетер, який вважав, що зміни в економічному середовищі пов'язані з кризами, підйомами та спадами економіки в цілому [7, с. 178]. Пізніше Ф. Найт доповнив дане бачення тим, що існує невизначеність в економічній системі, як невід'ємна константа і є дуже вагомим фактором для стимуляції розвитку підприємств та підвищенням їх конкурентоспроможності. З іншого боку, на думку Дж Робінсона найбільший вплив на конкурентоспроможність підприємства впливає цінова диференціація у вигляді рівноваги між ціною та ціною еластичністю попиту на ринку [5, с. 552, 553]. Вагомий внесок у дану теорію ввів Е. Чемберлін, який вважав, що конкурентоспроможність підприємства залежить від диференціації продуктів та послуг, які базуються на їх особливостях та методів продажу, що розкриває вагомий вплив нецінової конкуренції на формування конкурентного потенціалу підприємства.

Прихильниками теорії галузевих ринків були І. Ансофф, С. Сауз та М. Портер. І Ансофф стверджував, що конкурентні переваги підприємства базуються на життєвому циклу товарів та динамічності розвитку конкурентного середовища [1, с. 110]. Пізніше американський економіст С. Сауз визначав конкурентні переваги як вільний вибір лише успішних видів діяльності підприємства [9, с. 10]. Великий внесок у дану теорію зробив М. Портер, який звернув увагу на походження конкурентних переваг та їх вплив на підприємство. На сучасному етапі, Р. Віггінс та П. Шумейкер трактують конкурентні переваги як сукупність їх сильних характеристик, управління якими зумовлює досягнення високого рівня

конкурентоспроможності у порівнянні з конкурентами [6].

Г. Хамел та К. Прахалад наголошували на теорії ресурсного потенціалу як фактору конкурентоспроможності підприємства. На їхню думку вагому роль у формуванні конкурентних позицій підприємства відіграють об'єднані наявні ресурси та їх трансформація у ключовий потенціал [17, с. 32—34]. Проте на думку Спендера Дж.-К. та Гроена Дж. дана теорія має головний недолік — відсутність управлінського важеля та відсутність поетапно розписаної стратегії [2, с. 351—360].

Всі перелічені теорії не можуть розглядатися окремо, зважаючи на те, що в сучасному бізнесі необхідно враховувати в сукупності різні фактори конкурентних переваг. Практично, сучасна теорія конкурентоспроможності поєднує у собі інші концепції та розглядає підприємство як частину мережі цінності.

Для формування розгорнутого визначення конкурентоспроможності, зосередимось на термінології яка ввійшла в економічну науку та господарську практику. Дослідники питань конкуренції і конкурентоспроможності представляли власне бачення даного економічного явища. Масштаб їх думки залежав від специфіки досліджуваного ринку, періоду та інших факторів, які впливали на узагальнення інформації та формування підходів щодо означення цієї економічної категорії [19].

Досліджуючи проблему конкурентоспроможності, ми стикнулись з ситуацією, коли це поняття застосовувалось практично до всіх економічних явищ та процесів — товар, підприємство, галузь, регіон місто, територія тощо. В широкому значенні — це система показників, які формують споживчі переваги товарів і послуг. Масштабність сфер прикладання поняття конкурентоспроможності обмежує можливість його уніфікації.

Дискусійність аналізу сутності конкурентоспроможності на макrorівні викликано масовістю проблемних питань. Насамперед це група проблем, пов'язана з відповідями на питання: чи є конкурентоспроможність на макrorівні спотвореним еквівалентом продуктивності та якою має бути міра державного втручання в утвердження конкурентних позицій країни.

У вирішенні вище зазначених проблем існують дві крайні позиції, які представляють видатні теоретики сучасної економічної науки — П. Кругман та М. Портер. Так, перший науковець наполягає на неправомірності застосування конкурентоспроможності на макrorівні. Свої аргументи він виклав у праці "Конкурентоспроможність: загрозлива одержимість" [3], в якій науковець говорить про те, що бізнес-експерти називають конкурентоспроможністю продуктивність використання факторів виробництва, яка згодом відобразиться в торговельному балансі, курсі валют, цінах та добробуті населення країни і цілому. Він також доводить неефективність державного впливу на валютний курс з метою підвищення конкурентоспроможності країни на довгострокову перспективу.

П. Кругман дотримувався думки про фантомність поняття конкурентоспроможності країни, на відміну від конкурентоспроможності підприємства. Людей, які використовують поняття конкурентоспроможності країни він вважав націоналістами або ідеологами, які прагнуть

використати проблему національних конкурентних позицій на свою користь чи розвинути неекономічну діяльність. Крім цього, поняття конкурентоспроможності підкреслює значимість конкурентної боротьби між суб'єктами економічних відносин та ставить під сумнів коопераційну поведінку, що лежить в основі логіки спільних інтересів держав.

Не можна погодитися з думкою П. Кругмана та його однодумців стосовно ототожнення поняття конкурентоспроможності та продуктивності, оскільки перше, на відміну від другого відображає зміни як економічного так і позаекономічного характеру. Підтвердженням цього є "парадокс продуктивності" або "парадокс Солоу" [12].

Іншої думки стосовно конкурентоспроможності притримувався М. Портер. У книзі "Конкурентні переваги націй" він протиставив поняття "конкурентні переваги і "порівняльні переваги" [4]. Адаптувавши власне створену теорію корпоративної стратегії до державного рівня, він довів, що її ефективність залежить не від інтенсивності використання специфічних факторів, а завдяки зусиллям суб'єктів господарювання зі створення та впровадження інноваційних технологій. Крім того, він робив спроби розробки системи індикаторів, на які можна було б орієнтуватися при розробленні державної конкурентної політики.

Наукові погляди М. Портера щодо показника національної конкурентоспроможності підтримують і вітчизняні, і зарубіжні вчені. В своїх дослідженнях вони доводять посилення ролі держави в період сучасної світової кризи.

Особлива увага питанням конкурентних переваг приділена і в книзі Майкла Портера "Міжнародна конкуренція". Саме в цьому дослідженні він доводить її динамічність, безперервність та мінливість [14].

Майкл Портер визначає конкурентоспроможність як здатність раціональніше розпоряджатися ресурсами, оскільки саме вони є основним чинником конкурентоспроможності [16, с. 305]. Не відкидаючи певної новизни в його дослідженнях, варто відзначити і те, що ідея конкурентоспроможності М. Портера аналогічна методиці аналізу якості продукції. Тому визначення конкурентоспроможності продукції за М. Портером зводиться до визначення її якості. Фактори виробництва, що неодмінно пов'язані з конкурентоспроможністю, дослідник поділяє на основні (природні ресурси, умови клімату, географічне розташування країни та капітал) та розвинені (інфраструктура обміну інформацією та кадровий потенціал) [15, с. 274].

Водночас, оцінюючи оточення суб'єктів господарювання, варто звернути увагу на макро— і мікросередовище їх дії та на внутрішні умови їх існування.

Найсильнішою є конкуренція серед галузевих організацій. Як правило, агенти борються за частку на ринку, оскільки саме вона в перспективі визначає інші параметри. Боротьба виникає у випадку ймовірного входження на ринок потенційних конкурентів. Така загроза корелює з розміром вхідного бар'єру в галузь та специфікою відносин в галузі. Величина вхідного бар'єру визначається виробничим маркетинговим ефектом масштабу та освоєння виробництва, перевагами споживачів, наявністю напрямків реалізації продукції, постачанням

Рис. 2. Піраміда конкурентоспроможності й чинники впливу

Джерело: складено автором на основі [18].

виробничих ресурсів або вартістю їх створення, станом державного регулювання.

К. Ку, Д. Шендел, Д. Мак Кі, С. Дуглас та Д. Рее зосередилися на дослідженні взаємозв'язку між конкурентоспроможністю та результативністю діяльності окремих бізнес-одиниць. Б. Скотт вбачав роль конкурентоспроможності в підвищенні доходів суб'єктів господарювання та їх інвестиційного забезпечення на перспективу [8, с. 15].

Більш універсальне визначення запропонували Р. Пейс та Е. Стефан. Особливість конкурентоспроможності вони бачили в її здатності забезпечувати організацію інвестиційними ресурсами, отримувати прибуток від інвестованих коштів та в перспективі створювати робочі місця [13, с. 98].

У сучасній економічній теорії поняття конкурентоспроможності застосовується до різнорівневих категорій — конкурентоспроможність продукції, підприємства, галузі, регіону і, нарешті, країни [18, с. 116].

Для того аби мати наочне уявлення про взаємозв'язок і взаємообумовленість різних рівнів конкурентоспроможності, скористаємося "пірамідою конкурентоспроможності" (рис. 2).

Між поняттями конкурентоспроможності на різних рівнях існує тісний взаємозв'язок і взаємозалежність. Зокрема, конкурентоспроможність країни та галузі залежить від здатності конкретних товаровиробників випускати конкурентоспроможну продукцію. З іншого боку, випуск конкурентоспроможної продукції повинен здійснюватися в умовах, створених для товаровиробників у галузі та в країні в цілому. Таким чином, конкурентоспроможність об'єктів кожного рівня є фактором конкурентоспроможності об'єктів усіх вищих рівнів. При

цьому, об'єкти вищих рівнів створюють умови, що забезпечують конкурентоспроможність об'єктів на нижніх рівнях.

Конкурентоспроможність продукції є невід'ємною складовою конкурентоспроможності суб'єктів господарювання. Вона визначається поєднанням властивостей, що вирізняють серед інших учасників ринку кращим задоволенням потреб споживачів своїми товарами чи послугами, ефективністю господарювання, адаптацією до умов ринку, здатністю до розвитку в перспективі.

Основними характеристиками конкурентоспроможності є відносність і динамічність. Відносність виникає тоді, коли є "перетин" цілей при доступі до обмежених ресурсів чи можливостей. Динамічність проявляється в непо-

стійності конкурентних переваг. Активізувати конкурентні переваги можна постійним впровадженням у всі сфери діяльності інноваційних рішень. Крім того, конкурентоспроможність є мірилом управлінських рішень, може визначатися лише в межах галузевого середовища та відображати інтереси суб'єктів господарювання, основаних на макроекономічних процесах.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, конкурентоспроможність підприємства постає як сукупність взаємозалежних елементів, що спрямовані на забезпечення сильних конкурентних позицій, підтримку, розвиток існуючих і створення нових конкурентних переваг. Інакше кажучи, конкурентоспроможність підприємства — це порівняльна характеристика, котра відбиває різницю між рівнем ефективності використання всіх ресурсів з аналогічними показниками конкурентів. Вона показує його можливості підприємства та наскільки пропонована продукція відрізняється від конкурентів.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємства має ставати самоціллю, адже вона є важливою інтегральною характеристикою діяльності підприємства у перспективі.

Література:

1. Ansoff H. I. Corporate Strategy. New York: McGraw-Hill, 1965. 255 p.
2. Kraaijenbrink J. Spender J.-C., Groen J. The Resource-Based View: A Review and Assessment of Its Criti-

ques. Journal of Management. 2010. Vol. 36 (1). P. 349—372.

3. Krugman P. Competitiveness: a Dangerous obsession. Foreign Affairs, 1994. vol. 73 (2). P. 1—17.

4. Porter M. The Competitive Advantage of Nations. The Macmillan Press Limited. London. 1990. 855 p.

5. Robinson J. Imperfect competition and falling supply price. Economic Journal. 1932. Vol. 42. P. 544—554.

6. Schoemaker P. H. Strategy, Complexity and Economic Rent. Management Science. 1990. Vol. 36, № 10. P. 1178—1192.

7. Schumpeter I. A. Theory of economic development. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K). 2004. 330 p.

8. Scott B. US Competitiveness and the World Economy / B. Scott, G. Lodge. Boston: Harvard Business School Press, 1985. 642 p.

9. South S. E. Competitive Advantage: The Cornerstone of Strategic Thinking. Journal of Business Strategy, 1993. Vol. 1 (4). P. 15—25.

10. Касич А. О., Глущенко Д. О. Теоретичні та практичні аспекти управління конкурентоспроможністю підприємства. Економіка та держава, 2006, № 11. С. 65—70.

11. Касич А. О., Черняхівська М. В. Теоретичні основи дослідження ключових чинників конкурентоспроможності підприємства. Економіка та управління підприємствами. Інфраструктура ринку. 2017, № 14. С. 129—134.

12. Король І. В. Дискусійні аспекти теорії конкурентоспроможності національної економіки. Ефективна економіка, 2013. №2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1812#_ftn1

13. Пейс Р., Стефан Э. Парадигмы конкурентоспособности / Пер. с англ. под ред. Н.Я. Петракова. Москва: Экономика, 1995. 234 с.

14. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран / пер. с англ. под ред. и с предисл. В.Д. Щетинина. Москва: Международные отношения, 1993. 896 с.

15. Портер, М.Э. Конкуренция; пер. с англ. Москва: Издательский дом "Вильямс", 2003. 496 с.

16. Портер, Майкл Э. Конкуренция. Москва: Издательский дом "Вильямс", 2000. 790 с.

17. Прахалад К. К., Рамасвами В. Майбутнє конкуренції. Творення унікальної цінності спільно із клієнтами. Київ: Вид-во Олеся Капусти, 2005. 258 с.

18. Чернявська Є. І. Поняття і сутність конкурентоспроможності підприємства. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2019. № 4 (2). С. 114—118.

19. Юзвак Л. Особливості розвитку теорії і методології сучасного управління конкурентоспроможністю підприємств. Галицький економічний вісник. 2013. № 2 (41). С. 94—100.

References:

1. Ansoff, H. I. (1965), Corporate Strategy, McGraw-Hill, New York, USA.

2. Kraaijenbrink, J. Spender, J.-C. and Groen, J. (2010), "The Resource-Based View: A Review and Assessment of

Its Critiques", Journal of Management, vol. 36 (1), pp. 349—372.

3. Krugman, P. (1994), "Competitiveness: a Dangerous obsession", Foreign Affairs, vol. 73 (2), pp. 1—17.

4. Porter, M. (1990), The Competitive Advantage of Nations, The Macmillan Press Limited, London, UK.

5. Robinson, J. (1932), "Imperfect competition and falling supply price", Economic Journal, vol. 42, pp. 544—554.

6. Schoemaker, P. H. (1990), "Strategy, Complexity and Economic Rent", Management Science, vol. 36 (10), pp. 1178—1192.

7. Schumpeter, I. A. (2004), Theory of economic development, New Brunswick (USA) and London (UK).

8. Scott, B. and Lodge, G. (1985), US Competitiveness and the World Economy, Harvard Business School Press, Boston, USA.

9. South, S. E. (1993), "Competitive Advantage: The Cornerstone of Strategic Thinking", Journal of Business Strategy, vol. 1 (4), pp. 15—25.

10. Kasych, A. O. and Hlushchenko, D. O. (2006), "Theoretical and practical aspects of enterprise competitiveness management", Ekonomika ta derzhava, vol. 11, pp. 65—70.

11. Kasych, A. O. and Cherniakhovska, M. V. (2017), "Theoretical foundations of the study of key factors of enterprise competitiveness", Ekonomika ta upravlinnia pidpriemstvamy. Infrastruktura rynku, vol. 14, pp. 129—134.

12. Korol, I. V. (2013), "Controversial aspects of the theory of competitiveness of the national economy", Efektyvna ekonomika, vol. 2, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1812#_ftn1. (Accessed 25 Dec 2024).

13. Peis, R. and Stefan, E. (1995), Paradyhmy konkurentosposobnosti [Paradigms of Competitiveness], Ekonomika, Moskva, RF.

14. Porter, M. (1993), Mezhdunarodnaia konkurentsia. Konkurentnye preymushchestva stran [International competition. Competitive advantages of countries], Mezhdunarodnie otnosheniya, Moskva, RF.

15. Porter, M. (2003), Konkurentsia [Competition], Yzdatelskyi dom "Viliams", Moskva, RF.

16. Porter, M. (2000), Konkurentsia [Competition], Yzdatelskyi dom "Viliams", Moskva, RF.

17. Prakhalaad, K. and Ramasvamy, V. (2005), Maibutnie konkurentsii. Tvorennia unikalnoi tsinnosti spilno iz kliientamy [The Future of Competition. Creating Unique Value with Customers], Vyd-vo Olesia Kapusty, Kyiv, Ukraine.

18. Cherniavska, Ye. I. (2019), "The concept and essence of enterprise competitiveness", Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia, vol. 4 (2), pp. 114—118.

19. Yuzvak, L. (2013), "Features of the development of the theory and methodology of modern management of enterprise competitiveness", Halytskyi ekonomichnyi visnyk, vol. 2 (41), pp. 94—100.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.